

TARTU UNIVERSITET
Filosofiska fakulteten
Colleget för främmande språk och kulturer
Avdelningen för skandinavistik
Svenska språket och litteraturen

BAKALAUREUSUPPSATS

VEM TILLHÖR VAD?

TILLHÖRIGHETSPROBLEM I MARJANEH BAKHTIARIS ROMAN *KALLA DET VAD FAN DU VILL*

av Elis Kaljuvee

Handledare: Esbjörn Nyström
Skandinavistika
Tartu Universitet

Tartu 2015

INNEHÅLL

1.	INLEDNING	3
	1.1.SYFTE	4
	1.2.METOD	4
2.	TEORI	4
	2.1.KARAKTÄRER	4
	2.1.1 DEFINITION AV KARAKTÄRER	4
	2.1.2. HUR FÖRSTÅR MAN LITTERÄRA KARAKTÄRER?	5
	2.2.TILLHÖRIGHET	7
	2.1.2. TILLHÖRIGHETSBEHOV	7
	2.2.2. BRIST PÅ TILLHÖRIGHET	9
3.	ANALYS	12
	3.1.AKTIVA KARAKTÄRER	12
	3.2.PASSIVA KARAKTÄRER	23
4.	AVSLUTANDE DISKUSSION	31
5.	RESÜMEE	33
6.	LITTERATURFÖRTECKNING	34

1. INLEDNING

Marjaneh Bakhtiaris debutroman *Kalla det vad fan du vill* som handlar om det mångsidiga svenska samhället kom ut år 2005 och den har fått en stor uppmärksamhet. Till exempel skrev Eva Johansson i Svenska Dagbladet så här: "Kalla det vad fan du vill, alltså. Så då gör jag det. Jag kallar det samtidskomedi." (Johansson 2005) och Jenny Nyström i Proletären att "[m]ellan raderna av humor finns det också ett stort allvar i Marjaneh Bakhtiaris bok." (citerat efter Bakhtiari 2012: omslag). På grund av romanens tematik (den har även kategoriserats som 'invandrarlitteratur' men romanens titel visar författarens attityd till denna kategorisering) och uppmärksamheten som romanen har fått har det redan skrivits några studentuppsatser, t.ex. skrev Sofie Huvaere om kulturskillnader och identiteten i Bakhtiaris böcker (Huvaere 2011), Linus Henriksson om satiren (Henriksson 2011), Finnur Þór Helgason om invandrarsvenska (Helgason 2012) och Martin Granath om Malmöskildringen (Granath 2013) i *Kalla det vad fan du vill*.

Romanens tonvikt ligger på invandratematiken. Kortfattat handlar romanen om den iranska familjen Irandoust-Rastegar, mamma Panthea, pappa Amir, storasyster Bahar och lillebror Shervin, som flyttade till Sverige under 1970-talet. Bakhtiari följer den här familjen och även deras vänners och bekantas liv i Sverige genom ungefär 15 år. De alla söker efter sin plats i samhället. Däremot gäller det inte bara invandrarkaraktärer utan även de infödda svenska karaktärerna att de inte är så säkra på hur de ska agera i samhället. Bakhtiari har beskrivit allt detta med (svart) humor och stor ironi.

Dock finns bakom den här humorn och ironin ett lite större allvar. Nämligen vill den här romanen enligt min mening visa att alla karaktärer har något sorts tillhörighetsproblem. I den här uppsatsen ska jag analysera romanens karaktärer från tillhörighetsperspektiv.

När det nu gäller strukturen ska jag först definiera litterära karaktärer, vilken förbindelse de har med reella människor och hur man får information om dem. Sedan ska jag förklara tillhörigheten med hjälp av sociologiska teorier. Till sist i analysdelen ska jag analysera om och vilka slags tillhörighetsproblem det finns hos olika karaktärer i romanen och hur de agerar ifråga om detta problem.

1.1.SYFTE

Min hypotes är att de flesta av karaktärerna i romanen har tillhörighetsproblem och att detta problem därför har en central roll i romanen. Mot denna bakgrund är syftet med denna uppsats att undersöka både de infödda karaktärerna och invandrarkaraktärerna i *Kalla det vad fan du vill* utifrån tillhörighetsperspektiv och analysera om tillhörighet har en central roll i romanen. Min frågeställning är följande:

1. Vilken övergripande förbindelse har karaktärerna med tillhörighet?
2. Vad vill karaktärerna tillhöra?
3. Hur beter karaktärerna sig för att tillhöra något?
4. Hur reagerar karaktärerna när de inte lyckas att tillhöra något?

1.2.METOD

Som redan sagts ska jag analysera karaktärerna utifrån tillhörighetsperspektiv. Det betyder att jag först ska förklara tillhörighet med hjälp av sociologiska undersökningar. De tydliggör tillhörighetsfrågan hos reella människor. Därefter ska jag se om det finns likadana problem, beteendemönster, osv. hos karaktärerna i *Kalla det vad fan du vill*. Däremot är det viktigt att hålla i minnet att karaktärerna är ofullständiga konstruktioner som inte kan analyseras på samma sätt som reella människor. Det betyder att det inte är möjligt att analysera karaktärerna enligt ett fullständigt tillhörighetsperspektiv. I stället tar jag för varje karaktär upp viktiga ställen i romanen som kan knytas till tillhörighetsproblem.

2. TEORI

2.1. KARAKTÄRER

2.1.1. DEFINITION AV KARAKTÄRER

Det hur man definierar karaktärer påverkar hur man analyserar dem (Eder et al 2010:6). Det är därför jag ska koncentrera mig på vad termen *karaktär* egentligen innebär samt vilket tillvägagångssätt kan man använda när det gäller analys av karaktärer i skönlitteratur.

Ordet *karaktär* förbinder man kanske först med människans natur och detta ord används när man vill beskriva någons karaktärsdrag. När det gäller skönlitterära karaktärer kan det däremot finnas olika förklaringar. En av de här förklaringarna kommer från etymologin. Eder et al definierar den engelska termen *character* med hjälp av Oxford English Dictionary och säger att det kommer från det grekiska ordet *charaktér* som betyder ”<a stamping tool>,”

meaning, in a figural sense, the stamp of personality, that which is unique to a human being.” (Eder et al 2010:7). Svenska Akademiens Ordbok förklarar att det svenska ordet *karaktär* associerar också med det grekiska ordet *charaktér* som enligt SAOB betyder ”det inristade, inpräglade” (KARAKTÄR). Enligt dessa förklaringar ska karaktärerna vidare ses som figurer som företräder reella människor i skönlitteratur. Nu kan man tänka sig hur talande djur eller utomjordingar kan passa i det här sammanhanget men jag ska inte gå in på det därför att det inte är viktigt för en analys av Bakhtiaris roman.

Dessutom är det väsentliga för en romananalys att välja ett tillvägagångssätt för att analysera karaktärer. Eder et al pratar om fyra olika paradigmen som kan användas och ett av dem är det hermeneutiska som ser karaktärer som representanter för människor och betonar att det är viktigt att förstå den historiska och kulturella bakgrunden hos både karaktärer och deras författare (Eder et al 2010:5). Den här analysen ska koncentrera sig på det hermeneutiska paradigmet när den betraktar hur karaktärerna agerar.

2.1.2. HUR FÖRSTÅR MAN LITTERÄRA KARAKTÄRER?

Det verkar nu vara klart att karaktärer kan representera verkliga människor på något sätt men det är inte så klart varför läsare ser karaktärer på ett sådant sätt. Det finns flera olika förklaringar till det.

För det första säger Eder et al ”[...] [W]e resort to knowledge about real people when we try to understand fictional characters.” (Eder et al 2010:7). Detsamma säger Richard J. Gerrig: ”[...] Different readers bring their own storehouses of background knowledge to bear on their narrative experiences.” (Gerrig 2010:362). Gerrig hade gjort experiment där han visade olika meningar till olika människor och strax efter det att de hade läst meningarna skulle de säga om några känslomässiga ord hade funnits i dessa meningar. Gerrig själv säger: ”Results [...] indicate that readers routinely and unreflectively use characters’ behavior to link them to particular categories (e.g. the category of people who are cautious, funny, or smart).” (Gerrig 2010:361) Det betyder att läsare binder ihop beteende med känslor och karaktärsdrag och förstår karaktärer som om de vore verkliga människor.

Dessutom använder läsare något som kallas för ”simulation theory”. Patrick Colm Hogan förklarar: ”According to this account, we imagine ourselves in the place of the other person and <simulate> his or her responses.” (Hogan 2010:143). Det vill säga att läsare även är vana att sätta sig in i andras situation och tänka hur man själv skulle uppföra sig i samma tillstånd.

Vidare hävdar Uri Margolin: "In the context of fiction reading, mental simulation implies adopting a perceptual, cognitive, or affective perspective of a character which may be different from any perspective we have ever had before." (Margolin 2010:411). Det betyder att man kan ställas i ett nytt tillstånd där man själv inte vet vad man skulle göra. Hogan påpekar också att det är möjligt att ens egna erfarenheter inte sammanfaller med karaktärernas skäl (Hogan 2010:147), men då kan man ändå tänka sig att det är möjligt att andra människor skulle göra så som konkreta skönlitterära karaktärer.

Samtidigt bör man hålla i minnet att skönlitterära karaktärer är ofullständiga (Reicher 2010:118). Enligt min mening betyder det att det alltid finns saker som vi inte vet om karaktärer. Vi vet bara det som författare vill visa till oss. Till exempel får vi aldrig veta hur Panthea skulle ha reagerat i romanen *Kalla det vad fan du vill* om hennes dotter Bahar hade blivit en dålig elev. Det finns ingenting om detta i romanen. Vi vet bara så mycket om karaktärer som har skrivits av deras författare. Vi får aldrig en fullständig bild av dem men bilden som skapas är tillräcklig för att analysera karaktärer.

Dessutom kan man ju alltid tro att författare har något att säga med sitt verk. Hogan påpekar att det finns två saker som är viktiga för författare: "the thematic point of the work" och "emotional force" (Hogan 2010:148-149). Med "the thematic point of the work" menar han att det finns ofta olika etiska eller politiska/sociala ideér eller attityder som läsaren skulle ta med sig från verket. Med "emotional force" menar han att författare vill ha någon effekt med sitt verk. Samtidigt påpekar han att inte alla författare vet vilken poäng deras verk har. (Hogan 2010:149) Dessutom skulle jag påpeka att även mottagare söker efter "the thematic point" och "emotional force" i verket. Författare är de som skapar karaktärer och vill vanligen ha någon effekt med dem på läsare som däremot kan tolka karaktärerna olika. I alla fall beror verkets effekt på vår allmänna förmåga att se karaktärer som representerande människor.

Karaktärerna har även en moralisk roll i verket. Det sägs även att en berättelse kan uppmuntra människor att ta ett konkret moraliskt perspektiv (Walton & Tanner 1994:31). Karaktärerna är de som författare använder för att prata om vissa moraliska eller etiska frågor. Man kan börja tänka på nytt när man har sett hur olika karaktärer behandlas i romanen eller förstått varför karaktärer beter sig så som de gör. Det är läsares förmåga att se karaktärer som representanter för människor som även kan ge ett moraliskt perspektiv på skönlitteratur. Det finns karaktärer som väcker sympati (t.ex. José Arcadio Buendía i *Hundra år av ensamhet*, Oliver Twist), får oss tänka på vad som är rätt eller fel (t.ex. Sara Videbeck och Albert i *Det går an*, pastor och

fru Gregorius och Tyko Gabriel Glas i *Doktor Glas*, Klara Fina Gulleborg i *Kejsarn av Portugallien*), osv.

Det skönlitterära verkets moral eller poäng kommer fram när man har förstått karaktärernas motivation. Alla karaktärer (som människor) har alltid något som motiverar dem. Eder et al påpekar:

Motivations in many cases are the core of the personality of fictional beings, particularly in their interaction with other characters, so that the basic motivations of characters are a major element of their evaluation and interpretation. (Eder et al 2010:25)

Det vill säga att ifall man för riktigt vill förstå karaktärerna bör man veta deras önsningar, planer och handlingsmotivation (Eder et al 2010:24). Karaktären som spelar fiendens roll i ett verk kan ha haft problem i barndomen, ha varit mobbad, osv. Det finns många exempel.

För att sammanfatta det här avsnittet skulle jag säga att man använder kunskaper om reella människor när man försöker att förklara eller förstå karaktärer i ett verk. Utgångspunkten är dock alltid det som verket direkt eller indirekt har att säga om karaktärernas egenskaper. När det nu gäller min analys av *Kalla det vad fan du vill* ska jag koncentrera mig på karaktärernas motivation. Det verkar som om tillhörighetsbehovet är det som motiverar karaktärerna i romanen. Jag ska definiera och förklara termen *tillhörighet* i nästa avsnitt.

2.2. TILLHÖRIGHET

2.2.1. TILLHÖRIGHETSBEHOVET

Som redan sagts har varje litterär karaktär alltid någon sorts motivation för sitt beteende i det litterära verket (Eder et al 2010:25). En karaktär kan vara en brottsling därför att han har vuxit upp i en kriminell miljö, har vänner som har påverkat honom, söker efter hämnd av någon anledning, osv. Även om karaktärer är ofullständiga (Reicher 2010:118) och författaren har skapat sådana egenskaper hos karaktärer som passar in i historien och som hjälper att illustrera författarens mening, kan det ändå ses några paralleller mellan motivationer hos reella människor och litterära karaktärer. En av de viktigaste motivationerna till alla slags beteenden och känslor verkar vara tillhörighetsbehovet. I det här avsnittet ska jag se närmare på vad tillhörighetsbehovet egentligen är och hur det här behovet påverkar människor.

Motivationsteorins fader var Abraham H. Maslow som har visat att det finns fem olika behovskategorier och en av dem är behov av tillhörighet och kärlek (Maslow 1970). När det gäller behovet av tillhörighet och kärlek illustrerar Maslow det så:

Now the person will feel keenly, as never before, the absence of friends, or a sweetheart, or a wife, or children. He will hunger for affectionate relations with people in general, namely, for a place in his group or family, and he will strive with great intensity to achieve this goal. (Maslow 1970:43).

Det vill säga att det inte finns några fasta grupper som man ska eller vill tillhöra. Det finns olika slags grupper som alla kan tillfredsställa tillhörighetsbehov och det är människan själv som ska finna gruppen eller grupper som hon har samband med. Den grundläggande idén är att människan ska och vill tillhöra något.

Baumeister och Leary gick vidare med forskningen och bevisade att tillhörighetsbehovet är en allmän motivation (Baumeister & Leary 1995). Det betyder att alla människor oavsett sin bakgrund har detta behov. Det kan finnas skillnader mellan olika samhällen och individer ifråga om hur tillhörighetsbehovet yttrar sig och tillfredsställs (Baumeister & Leary 1995:499) men alla människor har detta behov. Baumeister och Leary definierar det så:

[...] [A] need to belong, that is, a need to form and maintain at least a minimum quantity of interpersonal relationships, is innately prepared (and hence nearly universal) among human beings. (Baumeister & Leary 1995:499).

Däremot är det inte tillräckligt om man bara har kontakt med någon utan man bör tro på att den andra egentligen bryr sig om och tycker om (eller t.o.m. älskar) en (Baumeister & Leary 1995:500). Författarna påpekar att tillhörighetsbehovet har två viktiga egenskaper. För det första behöver människan en kontinuerlig relation som inte har en negativ påverkan på henne med en annan människa. För det andra behöver människan förstå att denna relation är stabil, ömsesidig och har en framtid. (Baumeister & Leary 1995:500). Det betyder att för att tillfredsställa tillhörighetsbehovet söker man efter förhållanden som potentiellt kan vara kontinuerliga och fyllda av ömsesidig respekt, omtanke om varandra och ömsesidig förståelse. Dessutom säger Baumeister och Leary att människornas tillhörighetsbehov kan vara tillfredsställt på grund av ett starkt och nära förhållande och att alla övriga relationer kan vara mindre givande (Baumeister & Leary 1995:517). De säger även att människan behöver bara ett par nära förhållanden och t.ex. kan två nära förhållanden i motsats till inga ge en stor skillnad medan åtta nära relationer i motsats till sex inte kan ge någon stor skillnad (Baumeister & Leary 1995:520). Däremot kan man tänka sig att det finns människor som behöver fler starka förhållanden än bara ett. Allt beror på individen men det är viktigt att man har åtminstone ett starkt förhållande med någon.

Alla människor har tillhörighetsbehovet vilket betyder att man vill ha en konkret mängd av kontinuerliga och nära relationer med andra människor. Tillhörighetsbehovet motiverar människor att skapa relationer med andra och det här behovet kommer att tillfredsställas först när människan har fått sådana relationer som är tillräckliga just för henne.

2.2.2. BRIST PÅ TILLHÖRIGHET

I det föregående avsnittet blev det klarlagt att ett grundbehov för människor är att skapa betydelsefulla relationer med andra och därför gör man allt för att ha sådana förhållanden. Däremot kan man vid vissa tillfällen känna sig utesluten men tillhörighetsbehovet finns kvar. Hur reagerar man då när detta behov inte är tillfredsställt och vad gör man för att tillhöra igen?

För det första bör man veta att tillhörigheten och även brist på tillhörighet har ett starkt samband med människornas känslor. Baumeister och Leary förklarar att tillhörigheten orsakar många av de starkaste negativa och positiva känslorna hos människorna. Tillhörighetskänslan gör människan bl.a. lycklig och lugn, medan uteslutningen orsakar bl.a. ångslan, vemod, depression och ensamheten. (Baumeister & Leary 1995: 508)

Negativa känslor förekommer då när man känner sig utesluten så det är viktigt att veta varför man ibland känner sig så. Det verkar vara så att man tillhör samhället när man är bra på idrott eller har goda akademiska resultat, har ett bra utseende eller har andra kriterier som samhället värderar (Kunc 1992). Kunc går även vidare och säger:

The perception that we must earn our right to belong permeates our society. A central tenet of our culture is that we value uniformity, and we make uniformity the criteria for belonging. Moreover, we exclude people *because* of their diversity. (Kunc 1992).

Det vill säga att en människa kan känna sig utesluten därför att hon inte motsvarar samhällets krav. Människan kan se annorlunda ut, ha jobb som saknar prestige i samhället, vara i en ålder där hon inte är så viktig för samhället längre, prata på annorlunda sätt eller dialekt som är förknippad med inte så prestigefyllda människor, ha annorlunda värderingar än de flesta i samhället har, osv. Däremot kan hon ju även i så fall hitta människor som också skiljer sig från de flesta i samhället och har likadana värderingar som hon. Dessutom ska man vara försiktig med att dra några slutsatser som baseras bara på den här artikeln därför att den kom ut år 1992 och samhällena har utvecklats från denna tidsperiod och blivit mångsidigare. Dock

finns det ändå tillstånd där människan är utesluten på grund av hennes annorlundahet så Kuncs tankegång är med några undantag lämplig nuförtiden.

Om man tänker vidare på uteslutningen förekommer den ju också när förhållanden försvinner. De två största händelser som avslutar förhållanden är skilsmässan och döden (Baumeister & Leary 1995:507). När det gäller skilsmässan kan det ibland ses positivt därför att det behövs ett stödjande äktenskap för att människans tillhörighetsbehov tillfredsställs (Baumeister & Leary 1995:513). Det vill säga att om människan inte känner sig lycklig i äktenskapet kan det vara bättre för henne att skilja sig och hitta ett nytt förhållande.

När det gäller döden säger Baumeister och Leary: "Grief often takes the form of an especially severe depression." (1995:507) som kan i värsta fall leda till självmord. Om självmordet sägs det så:

People who are well integrated into society by multiple and strong relationships are unlikely to commit suicide, whereas unintegrated people are much more likely to kill themselves. (Baumeister & Leary 1995:509).

Enligt min mening betyder det att om man förlorar det viktigaste förhållandet är man mycket sårbar och kan tappa lusten att leva. Att förlora den enda person som var viktig för en kan vara tillräckligt för att ta livet av sig. I så fall kan andra starka förhållanden vara ohjälpsamma.

Däremot hävdar Baumeister och Leary även att alla förhållanden och partner skulle vara i viss mån utbytbara (Baumeister & Leary 1995:515). Det vill säga att när man förlorar ett förhållande (på grund av en skilsmässa, ett dödsfall eller något annat skäl) är det möjligt att skapa ett nytt förhållande som kan vara lika starkt och betydelsefullt. Däremot finns det några förhållanden (t.ex. förhållande till barn) som är svårare att byta ut (Baumeister & Leary 1995:520). När man förlorar ett sådant förhållande som man själv ser som oersättligt finns det en större möjlighet att man blir deprimerad eller tar livet av sig.

Med hänsyn till uteslutningen av annat skäl än ett dödsfall eller en skilsmässa borde man betyga sig på ett sådant sätt som hjälper en att slippa från det. Till exempel skulle uteslutna människor förändra sitt beteende så att de kommer att ha större möjligheter att bli socialt accepterade i framtiden (DeWall et al 2011). Egentligen är det inte så enkelt och uteslutna människor kan t.o.m. vara aggressiva. DeWall et al förklarar att uteslutna människor agerar aggressivt därför att de tror att andra är fientliga. När sådana människor får

tillhörighetskänslan och ser att andra är vänliga blir de mindre aggressiva igen (DeWall et al 2011:984). Det betyder att de uteslutna människorna först kan vara ganska aggressiva mot andra därför att de inte vill vara uteslutna en gång till. Det kan ses som en försvarsmekanism. Ungefär detsamma påpekar Baumeister et al:

Taken together, these findings suggest that excluded people approach others with mixed feelings. They seem highly (and understandably) sensitive to the possibility of further rejection and wish to avoid it, so much so that they may turn aggressive quite easily. They are reluctant to make the first move or make personal sacrifices for another. However, they are interested in meeting others, especially if the others make the first move or seem welcoming. They, thus, seem to exhibit the standard motivational pattern of wanting to find a new way to satisfy the thwarted need to belong, but also want to avoid being rejected again or exploited in some other way. (Baumeister et al 2007:511).

Det vill säga att uteslutna människor vill tillfredsställa sitt tillhörighetsbehov men gör det först när de är säkra på att andra ska acceptera dem. De uteslutna människornas tidigare erfarenheter gör dem försiktiga och det är därför de kan reagera aggressivt.

Däremot påpekar DeWall et al att de uteslutna människorna kan bete sig på ett sätt som är förväntat av dem när deras inbegripande i framtiden beror på det (DeWall et al 2011:988). Dessutom kan de uteslutna människorna även bete sig på ett sådant sätt som inte är typiskt till dem eller lära sig saker som de andra tycker om för att vinna de andras bifall. DeWall et al uttrycker det så:

Excluded people form attitudes to be in agreement with potential affiliates, even when expressing agreement could result in engaging in behaviors normally deemed as undesirable. Social exclusion also causes people to attend preferentially to people who represent potential sources of acceptance. (DeWall et al 2011:990).

Med hänsyn till bristen på tillhörighet är det viktigt att hålla i minnet att människor kan känna sig uteslutna av olika skäl. Det kan bero på förlusten av ett förhållande eller på deras utseende, utbildning, språknivå, framgång osv. När människan har upplevt uteslutningen kan hon reagera aggressivt i sociala sammanhang därför att hon är rädd att bli utesluten en gång till. Dock finns tillhörighetsbehovet kvar och när man ser att de andra är vänliga söker de uteslutna människorna kontakt och vill vinna deras bifall. Däremot kan förlusten av ett oersättligt förhållande även leda till depression eller självmord.

3. ANALYS

I *Kalla det vad fan du vill* finns det en mängd av olika karaktärer. Det finns karaktärer som dyker upp bara under ett par sidor i romanen men som beskrivs så tydligt att det är möjligt att göra en djup analys av dem. Samtidigt finns det karaktärer som har en lite mer genomgående roll i romanen men som beskrivs inte så tydligt så att det är lite svårare att göra en djup analys av dem. Däremot verkar de flesta av karaktärerna ha någon förbindelse med tillhörighetsproblem. Det är just tillhörighetsproblem som förenar karaktärerna i denna roman. Här finns ett urval av karaktärer som tydligt motsvarar några typiska drag hos tillhörighetsteorin. Det finns flera sådana karaktärer men de flesta är invandrarkaraktärer och jag har försökt att hitta någon balans mellan de infödda svenska karaktärerna och invandrarkaraktärerna. Samtidigt har t.ex. Bahar, Amir och Shervin (som alla skulle ses som centrala karaktärer i romanen) utelämnats eftersom de andra karaktärerna uppvisar samma tillhörighetsproblem men gör det lite tydligare. Dock har även de tre tillhörighetsproblem. I den här analysdelen ska jag ta upp karaktärerna som kan analyseras lite närmare ifråga om tillhörighet.

3.1. AKTIVA KARAKTÄRER

I det här avsnittet ska jag koncentrera mig på karaktärer (både infödda svenska och invandrare) som anstränger sig eller förändrar sitt beteende för att tillhöra något.

Markus Sundén

Markus är huvudpersonen Bahars svenska pojkvän. Det talas inte särskilt mycket om hans tillhörighetsbehov i romanen så det är omöjligt att göra en djup analys av honom. Dock är det viktigt att ta Markus med därför att han är ett bra exempel om en människa som betar sig på ett sätt som inte är typiskt för honom bara för att tillhöra något. Det kommer fram i förhållandet mellan Markus och Bahars pappa Amir.

Markus och Bahar har varit tillsammans i fem månader och det är dags för Markus att träffa Bahars föräldrar. Markus tror att familjen har en stor betydelse för invandrartjejer (Bakhtiari 2012:62)¹, dvs. om han inte lyckas med att imponera på Bahars föräldrar kan de helt enkelt avsluta deras relation och det vill Markus inte (se även Huvaere 2011:22 och Henriksson 2011:12). Som alla litterära karaktärer har även Markus en motivation för sitt beteende (se

¹ Fortsättningsvis kommer referenser till den analyserade romanen genom sidhänvisningar.

Eder et al 2010:25) och det är att fortsätta vara tillsammans med Bahar, dvs. tillfredsställa sitt tillhörighetsbehov.

Markus bör nu tänka på samtalsämnen och förstår att han inte kan hitta ett gemensamt intresse med Bahars mamma Panthea. Då bestämmer han sig att “[a]v naturliga och strategiska skäl skulle han alltså satsa mer på Amir. Det var ändå hans lilla dotter som Markus nu, ehm, ja, ni vet.” (62). Han får veta att Amir är intresserad av persisk litteratur och går på stadsbiblioteket för att hitta iranska lyrikers verk som hans vänner rekommenderade honom (63). Deras första möte går så här:

»Ska vi skåla? Till Kojoms minne?« krystade han fram.

»Va?«

»Kojom. Den iranske poeten. Han som skrev mycke om vin?«

Osäkerheten i Markus röst gjorde det svårt att avgöra om han delade med sig av sina nyinkaffade kunskaper om iransk kultur, eller om han frågade.

»Jaså. Khayyam, do har lest hans diktar? Do intresserar iransk poesi? Micke bera! Han hieter

Omar Khayyam. KHAYYAM.«

»KAJAMM, skål!«

»Eskål! Javisst. Vi sejer salamati på farsi istället eskål«, förklarade Amir.

Många salamati senare satt dom tillbakalutade båda två och berättade om sin syn på allt mellan himmel och jord, eller i alla fall mellan gammal- och nypersisk litteratur. (65-66)

I den sista meningen kan vi se berättarens ironi över Markus. Han lyckas med att imponera på Amir och de båda börjar tycka om varandra men egentligen känner de inte varandra. Dessutom är det här mötet ett bra exempel på det som DeWall et al sade: “Social exclusion also causes people to attend preferentially to people who represent potential sources of acceptance.” (DeWall et al 2011:990). Enligt Markus tankegång är Amir den som kan förhindra Markus relation med Bahar eller tillåta dem att vara tillsammans. Det är därför Markus beter sig som han gör. Han är ju inte intresserad av persisk litteratur men för att bli godkänd av hennes pappa och för att fortsätta vara tillsammans med Bahar lär han sig en del om iranska lyriker. Han vet att Amir tycker om det och om han kan bevisa för Amir att han respekterar och intresserar sig för persisk kultur och Iran kan han vara tillsammans med Bahar. Samma beteende fortsätter i romanen:

Markus försökte alltid visa vem han inte var varje gång dom träffades. Han försökte krysta fram sidor av sig själv som inte existerade. Som om det var det enda han kunde göra för Amir. Det var Markus sätt att be om ursäkt för att han inte kom från Iran. För att han inte alltid kunde förstå vad Amir ville ha sagt. (105)

Det vill säga att Markus vill tillhöra Bahars familj. Han tror att han på något sätt måste kompensera för att han inte är iranier för att komma in i familjen och vara tillsammans med Bahar. Det gör han just med att visa ett intresse (som egentligen inte finns där) för iransk/persisk kultur. Dock har inte heller Amir något särskilt intresse för allt som är iranskt, t.ex. iranska filmer. Det visas tydligt när Markus och Amir går på biblioteket för att lyssna på några föredrag om iranska filmer: "Varken Amir eller Markus ville egentligen vara där, men lik förbannat satt dom ändå i det röda rummet. För den andres skull. Och för Bahars skull." (105). Det vill säga att även Amir visar intresse just därför att han vet hur viktigt det är för Bahar att han och Markus kommer bra överens. Detsamma förstår Markus. Det är därför Markus försöker imponera på Amir – för att vara tillsammans med Bahar.

Panthea Rastegar

Panthea är Bahars mamma som har varit en berömd kärnfysiker i Iran men har blivit barnskötare på olika daghem i Sverige eftersom hennes språkkunskap var för dålig för att bli kärnfysiker i Sverige. Först tror Panthea att hon med sina kunskaper kan hjälpa Sverige att utvecklas men hon blir besviken när hon förstår att hon inte är på samma nivå som sina nya landsmän på grund av språkkunskaper och olika krav på utbildningen.

Det speciella med Panthea är att hon har ett gott förhållande till sin man och sina barn men ändå söker hon något mer. Baumeister och Leary (1995:517) har visat att människan behöver minst ett starkt förhållande och om människan har det, skulle andra förhållanden vara mindre givande. Panthea verkar vara denna typ vars tillhörighetsbehov inte tillfredsställs på grund av förhållanden med sin familj. Hon söker efter något mer.

Panthea försökte utveckla något slags kontaktnät. Det var viktigt att umgås med dom människor i vilkas land hon var gäst, tänkte hon. Det var ju genom mänsklig kontakt man kunde lära sig om den intressanta och nya omgivningen. Inte ens den mest välmenande SFI-lärare kunde lära henne vad en kollega kunde på ett enda hembesök. Så Panthea tog alla chanser hon fick att bjuda hem handledare, lärare, föräldrar till barnens vänner, till och med vaktmästaren, och förväntade sig förgäves att bli bjuden tillbaka och få tillgång till vad det nu var dom besatt. (38).

Det betyder att Pantheas behov är att tillhöra det svenska samhället, hitta sin plats där (se även Huvaere 2011:16-17). Hon tillhör det inte riktigt på grund av sin annorlundahet (se Kunc 1992). Samtidigt tillhör Panthea några grupper (familjen, vänner) men det är inte tillräckligt för henne. Hon vill inte känna sig som en främling utan hon vill vara likvärdig med svenskar.

Det som Panthea gör för att skaffa svenska vänner och tillhöra det svenska samhället är att lära sig så mycket som möjligt om Sverige (språk, traditioner, osv.) (se även Henriksson 2011:9). "För att förstå människor, och dessutom förstå dom rätt, krävs perspektiv. *Rätt* perspektiv. Det gäller att förstå dom från *deras* sida." (49). Hon skriver upp ord som hon inte känner till från TV-n eller i samtalen för att hennes barn skulle förklara dem senare (48). Hon lyssnar på svensk musik (49) och gör allt för att riktigt förstå svenskar och komma närmare till dem. Panthea är ett exempel på människor som förändrar sig eller lär sig saker som andra tycker om för att få bli socialt accepterade i framtiden (DeWall et al 2011:988). Det vill säga att hon vet att hon inte kan tillhöra det svenska samhället om hon inte lär sig om språket och Sverige överallt och inte hittar något som hon kan prata om med svenskar. Hon är mycket motiverad (om motivationer se Eder et al 2010:25) att tillhöra det svenska samhället och anstränger sig mycket.

Ett av ställena där Panthea kan skaffa nya förhållanden och lära sig nya saker om Sverige är hennes arbetsplats. Hon försöker att hitta "dom genuint svenska samtalsämnen" (51) men blir besviken därför att alla bara pratar om chefen, andra kollegor som inte är närvarande, helgen och barn som inte är viktiga för henne (50-51). Däremot är Pantheas svenska inte så bra för att föra ett samtal med andra och så har hon hittat på en strategi att ställa så många frågor som hon kan för att sätta samtalen igång. Dessvärre går det aldrig som Panthea vill därför att alla samtal ser ut ungefär så här:

- »Varför finns tomten? Han fanns inte när Jesus föddes!«
- »Jaa...han är väl mest till för att göra jul roligt för barnen.«
- »Varför man har julegran hemma?«
- »Hördu, det har jag faktiskt aldrig tänkt på. Det är fint och mysigt bara. Och det luktar jul!«
- »När ni äter jolshinka, det är symbol för något?«
- »Patti, vill du vara snäll och be Fredrik ta av sig prinsessklänningen? Hans föräldrar kommer när som helst.« Ingen inbjudan. Ingen tarof eller förklaring. [...] (52).

Det vill visa att Panthea inte får så mycket hjälp från sina arbetskamrater men det stör inte hennes ambitioner och hon fortsätter med att lära sig språket för att få kontakt med andra. Hon memorerar ord från ordlistor och använder dem men inte alltid på ett rätt sätt. Det är inte alltid möjligt att förstå vad hon menar men:

Vågade man fråga vad hon menade? Nej, oftast gjorde man inte det. Hon kanske skulle ta illa upp det eller känna sig dum. Och det ville man ju inte att hon skulle göra. Man frågade sin andra kollega eller sin fru istället, men sällan Panthea. Och dom, liksom Shervin och Bahar, skrattade åt henne. För Panthea var tvungen att veta. (114).

Det visar ganska tydligt att Panthea vill lära sig språket just därför att vara en av de andra och inte den som andra skrattar åt. Omedvetenhet är det som gör henne utesluten. Hon vill tillhöra det svenska folket och det är därför hon inte ger upp utan anstränger sig och fortsätter att läsa. Hon reagerar på uteslutningen (eller bristen på tillhörighet) med nya försök att vinna andras bifall (se DeWall et al 2011:990), mest med hjälp av utvecklad språkkunskap.

Ett gott exempel på Pantheas behov att tillhöra det svenska samhället kommer från kapitlet där hon träffar en icke-svenskspråkig jamaican Moses som pratar jamaicansk engelska och som har flyttat till Sverige på 1970-talet. De träffas därför att Moses har kastat tidningen på Bahar som har delat ut reklam och Panthea vill avkräva honom ansvar.

Panthea kunde inte bråka med honom. Hon kunde inte kräva en förklaring. Samtidigt var det något hos Moses som fick Panthea känna sig bra. Att känna sig *bättre*. Det gav henne en känsla som hon inte hade känt på länge. Det gav henne helt nya möjligheter.

»Her i Esverige, vi peratar esvenska! [...]« (91-92)

Enligt min mening gör det här tillfället henne riktigt glad därför att hon har kunskaper som bevisar (för henne) att hennes ansträngningar har burit frukt och hon äntligen känner att hon på något sätt tillhör det svenska samhället. Som tidigare sagts ska människan motsvara vissa krav för att tillhöra samhället (se Kunc 1992) och ett av dessa krav verkar vara språkkunskap. Hos Moses upptäcker Panthea att det finns människor som pratar ännu sämre svenska än henne (eller inte alls) och det är som ett litet bevis för henne att hon tillhör samhället. Om inte helt och fullt, så ändå lite mer än några andra.

Som vi har sett har Panthea ett behov att tillhöra det svenska samhället och hon anstränger sig ganska mycket för att göra det. Det räcker inte att ha invandrarevänner och nära relationer med sin familj utan hon vill vara en likvärdig människa i samhället. Uteslutningen eller bristen på tillhörighet motiverar henne att lära sig mer språket och få veta mer om samhället. Panthea har det svårt att lära sig språket och hitta svenska vänner men mot slutet av romanen kan man se några antydningar att hennes språkkunskaper har blivit bättre och att hon har skaffat sig några svenska vänner och känner att hon tillhör det svenska samhället lite mer.

Pernilla Sundén

Pernilla är Markus mamma och en kvinna som söker efter sin nya plats i samhället därför att hennes son har blivit mer eller mindre självständig. Det sägs så här om henne:

Pernilla Sundén var en god människa som på grund av makens många affärsresor hade mycket tid för sig själv. Hon var en god människa som dessutom nått den ålder då kvinnor uppfattas som mindre intressanta och spännande. Den ålder där det bara är dom själva som envisas med att kalla varandra »tjej«. Det var knappt någon, utom möjligtvis Oprah, som vände sig direkt till Pernilla länge. Oavsett hur hon uppfattades av andra hade Pernilla fortfarande ett hjärta. Ett hjärta som hade ett behov att vara behövt. (167).

Enligt min mening betyder det att Pernilla söker efter en tillhörighetskänsla. Redan som sexåring sade Markus att Pernilla inte var nödvändig som sagouppläsare längre (167). Det visade för henne "hur bräcklig hennes position var" (167). Nu är hon ännu mindre behövd som mamma därför att Markus har vuxit upp och kan ta hand om sig själv. Däremot är förhållandet med hennes make starkt men det är inte tillräckligt för henne. Pernilla vill tillhöra något mer.

Det är därför hon börjar intressera sig för andra länders tillstånd och andra kulturer och vill vara med i olika verksamheter. Det med att intressera sig för andra länders tillstånd gör hon genom att titta på olika TV-program och skicka pengar till länder som visas på TV (167). Samtidigt läser hon böcker "skrivna på »bruten svenska«, »nysvenska«, »blattesvenska« och olika typer av »förortssvenska« för att förstå hur invandrare har det i Sverige (168). Dessutom är hon inte bara intresserad av de stackars människorna i andra länder eller i Sverige utan vill "ta del av det nya, alltifrån salsa till indisk matlagning till tai chi" (168).

Enligt min mening vill allt som tidigare sagts visa berättarens ironi över Pernilla (och sådana människotyper som Pernilla representerar) (se även Huvaere 2011:30). Pernilla tänker sig att alla invandrare pratar på bruten svenska och tänker på ett sådant sätt som skrivs i böcker. Hon tycker synd om alla som visas på TV och skickar pengar till dem men samtidigt bryr hon sig inte så mycket att själv åka till dessa länder och hjälpa till. Pernilla kan ses som en lite hycklande människa som inte riktigt förstår vad som händer i världen. Hon tror bara allt som hon ser, hör och läser och bearbetar denna information inte så mycket. Det är här som vi som läsare förstår hur Pernilla fungerar, det gör vi i enlighet med Hogans (2010) "simulation theory" och Walton och Tanners (1993) idé om det moraliska perspektivet. Det vill säga att enligt "simulation theory" kan vi tänka oss att det finns sådana människor som Pernilla som agerar just på det här sättet – de vill hjälpa till men samtidigt vill de inte riktigt göra någonting.

Dock är det inte allt som Pernilla gör:

När Pernilla inte chillade med några sköna böcker från ghetton slog hon för bättre cykelbanor i stan. Hon efterfrågade större kunskap om cyklisterens utsatta situation i trafiken. Som allt det ovannämnda inte vore nog satt Pernilla i en kulturkommitté som hon bildat med några likasinnade. (168).

Det vill återigen visa berättarens ställning till olika Pernillor i världen. Hon är denna typ av människor som vill vara aktiv i samhället men bara för att imponera på andra för att tillhöra samhället. Hon är inte nöjd med sin ställning som en medelålders kvinna utan söker efter kontakt med andra som skulle tillfredsställa hennes tillhörighetsbehov, behovet att vara nödvändig. Detta gör hon med att vara med i ett par kommittéer där det finns människor som liknar henne. Som Kunc (1992) har visat har samhället vissa krav på människor och för att tillhöra samhället ska människan motsvara dessa krav. Pernilla försöker visa att hon är en nödvändig och aktiv invånare för att tillhöra samhället. En av hennes möjligheter att visa det är att vara medveten om det förändrade tillståndet i samhället.

Pernilla tyckte om att bekanta sig med andra kulturer. Ju mer hon studerade dem och deras liv, desto mer medveten blev hon om det som fattades i hennes eget materialistiska västerländska liv. Ja, det var så hon kallade sin vardag som hon hade börjat älska att kritisera. Hon tyckte om att ge andra materialistiska västerländska människor en tankeställare genom att berätta om det hon träffat på under sina olika färder till tropiska länder. Bahar hade till en början välkomnat denna kritiska inställning, ända tills hon upptäckte att hon själv ingick i en av Pernillas studier. (143)

Här kan vi återigen se berättarens ironiska attityd gentemot Pernilla. Hon kritiserar sitt "materialistiska västerländska liv" men samtidigt vill hon inte lämna det här livet. Hon vill bara ta hand om det som hon ser som andra kulturer i Sverige. Hon förstår inte riktigt om hon ska rädda människor eller kulturer. De verkar vara en och samma sak för henne därför att hon har hört eller läst någonting och tror att alla motsvarar hennes stereotypa bilder. Hon vill bara vara den person som bryr sig om "de stackars människorna" därför att det tillfredsställer hennes behov att tillhöra samhället. Hon tror att om hon bevisar sig som en person som vet hur man ska uppföra sig med andra kulturer börjar andra bry sig mer om henne och hon får den efterlängtdade tillhörighetskänslan. Det är det som DeWalt et al (2011:990) har visat – människan betar sig på ett sådant sätt som möjligtvis ska vinna de andras bifall.

Ett av Pernillas försök att bevisa sig vara en sådan person och vinna andras bifall är att få veta så mycket som möjligt om Bahar. Det når sin höjdpunkt när Pernilla försöker tvinga Bahar att hålla några föreläsningar om sitt liv i hennes kommitté (168). Dessvärre tackar Bahar nej och det är därför Pernilla ger Bahars namn till en reporter som gör ett TV-program som handlar

om “[i]nvandrarungdomars dubbla kulturella identitet“ (235). Programmet lyckas inte därför att Bahar vägrar ta ställning för en eller annan identitet och Pernilla blir utan den förväntade uppskattningen att vara den som vet allt om sådana saker. Pernilla känner sig personligt sårad eftersom hon har haft goda avsikter med detta program men Bahar sätter även Pernilla i ett dåligt ljus och gör lite narr av henne. Det visar Pernilla att hon inte vet så mycket som hon har trott och det misstänkliggör hennes tillhörighet i samhället.

Slutligen skulle jag säga om Pernilla att hon har tillhörighetsproblem mest på grund av sin förlorade ställning i samhället. Hon behövs inte längre som mamma och fast hon har ett bra förhållande till sin make vill hon ändå tillhöra något mer. I sina egna ögon ska hon tillhöra samhället och vara behövd när hon är aktiv i samhället med olika verksamheter och får veta saker om andra kulturer, speciellt om invandrarkulturer. Hon anstränger sig mycket för att bevisa sig vara en medveten och aktiv människa. Hon tror att om hon kommer att hjälpa andra, kommer andra också att bry sig mer om henne. Dessvärre skulle jag säga att Pernillas behov inte tillfredsställs i romanen. Hon blir en kvinna som inte riktigt vet vad hon tillhör.

Bertil Sundén

Bertil är Markus farfar som i slutet av romanen fyller 85 år. Han kommer från Burlöv i Skåne. Han är “en lagom rasistisk, gullig gubbe“ (77). Han kämpar mot invandringen så mycket som han kan. Däremot kan han inte förklaras bara som en rasistisk gubbe som hatar invandrare utan det finns något mer. Även han har tillhörighetsproblem.

Först och främst har han glidit längre ifrån det svenska samhället. Han är en gammal pensionär vars vänner nästan alla är bortgångna. Som jag redan har påpekat några gånger nu har samhället vissa krav till människor och om människor inte motsvarar dessa krav blir de uteslutna (se Kunc 1992). Bertil är just en av de som inte motsvarar samhällets krav – han är gammal, pensionär, pratar en dialekt och är även rasistisk. Han tillhör inte samhället och ingen behöver honom längre. Det är därför han längtar tillbaka till tiden då allt var bra:

Han var rädd, Bertil. Rädd för vilka planer framtiden hade för hans barnbarn. Själv var han nöjd med hur hans liv hade varit. Förr var allt så annorlunda. Bertil hoppades mot alla odds kunna vända utvecklingen mot dåtiden igen. Han tyckte om ordning och reda, så som det hade varit förr i världen då man kunde ha koll. Han mindes den tid då det inte förekom några konflikter eftersom det bara var folk av samma slag som bodde i landet. När Bertil tänkte tillbaka på sin ungdom var nostalgi viktigare än fakta. Historia för honom var vad han idag hoppades och önskade att det varit. (175).

Enligt min mening visar det återigen berättarens ironi över Bertil och alla Bertil-typer i världen. Han är en gammal man som lever i det förflutna och tänker att i dåtiden har gräset varit grönare och skyn blåare fast det inte är så. Författarens "emotional force" (se Hogan 2010:149) är att både väcka förståelse för och förlöjliga Bertil (eller alla sådana Bertil i världen). Han är en man som känner sig utesluten från det nya samhället och längtar tillbaka till tiden då han har varit behövd i samhället. Nuförtiden anklagar han invandrare för sin uteslutning. Han försöker hitta både anhängare till sina idéer och människor som bryr sig om honom. Detta gör han på alla möjliga sätt. Till exempel har han en utländsk hemtjänst som besöker honom en gång i veckan. Bertil berättar för henne hur det har varit i hans ungdom och hur ungdomar idag borde vara. Han söker hemtjänsten Saras godkännande men hon bara ler artigt och visar inte sitt intresse (174). Dessutom berättar han sina historier för den estniska sjuksköterskan som "lyssnade [...] gärna på vad Bertil hade att berätta om det nya landet som hon själv inte hade haft så mycket tid att upptäcka än." (176). Det vill visa att Bertil söker efter andras bifall (se DeWall et al 2011:988) för att få en tillhörighetskänsla. Han förändrar inte sina tankegångar och betar sig inte på ett sådant sätt som andra tycker om för att få tillhörighetskänslan (se DeWall et al 2011:990) men han försöker hitta människor som bryr sig om honom och tänker likadant som han.

Dessutom försöker han tilldra sig uppmärksamhet med hjälp av olika radioprogram dit han ringer för att uttrycka sina åsikter. Till exempel ringer han till P1 för att diskutera invandringsfrågan:

- »Ja, han som snacka om Arabien åo att ha shorts po saj där borta. De e fullständigt rätt måste jao saj. Folk måste acceptera våra regler som vi haor här. Di kan inte gåo runt åoret om åo se ud som påskakärringar!«
- »Men tror du inte att det är det som är skillnaden mellan ett demokratiskt och ett odemokratiskt land?«
- »Vadåo?«
- »I ett demokratiskt land som Sverige har man rätt att välja hur man vill klä sig.«
- »Vi haor ju ingen yttrandefrihet här längre. De e ju hilt sanslöust! Lägga locket po e de enda di kan göura. 1998 kostade invandrarna oss 263 miljoner kronor ska jao saj daj. Men de får vi inte saj högt. När min hyra e bataold haor jao föyra tusen åo leva po!«
- »Men Bertil - «
- »Tage Erlander satte stopp för invandringen. Med idao får våra ungdomar inte ens bära svenska symbåoler. Sånt göur en förbannad att di kan komma hit i sina slöjor, men våra baorn får inte bära svenska symbåoler!« (224).

Det vill visa att Bertil vill uttrycka sina åsikter för så många människor som möjligt för att hitta några som håller med honom. Han kämpar mot invandrare för att hitta meningsfränder och något som han tillhör.

Dessutom har Bertil en vän som är vid liv, Bert Jan, som han besöker ett par gånger om året. Bertil förklarar även för honom vad han tycker om invandrarsituationen. Det bästa med Bert Jan ur Bertils perspektiv är att han är så gammal och sjuk att han nästan inte orkar att reagera på det som Bertil säger. "Det var trevligt hos den uttorkade vännen. Bertil blev aldrig ombedd att hålla käften. Ingen talade för honom hur fel han kunde ha. Bertil kunde hata fritt så mycket han ville." (278) Det vill säga att Bertil söker efter alla möjligheter där han kan bli accepterad även om det betyder att han sitter hos en så gammal vän som inte orkar att argumentera med Bertil. I Bertils ögon bjuder Bert Jan på en acceptans som han har tappat i det nya samhället. Egentligen är berättaren ironisk över Bertil men det visar också hur djupt hans tillhörighetsproblem är. Han har svårt att hitta människor som skulle vilja lyssna på honom och acceptera honom så han måste tillfredsställa sitt tillhörighetsbehov hos en människa som inte orkar att stå på sig.

Inte ens Bertils familj bjuder på den efterlängtdade tillhörigheten:

Men även när dom var hemma hade Bertil inte så mycket gemensamt med dom. Han var varken vegetarian, feminist, antirasist eller konstnresserad. *Eller allt va di håoller po me nuförtiden!* (178).

Det vill säga att Bertils familj inte vill ha så mycket att göra med honom. Han ses som en gammal gubbe som pratar om saker som är dumma i alla andras öron. Han motsvarar inte samhällets eller även familjens krav (se Kunc 1992) därför att han inte håller jämna steg med alla trender och förnyelser i samhället. Bertil tycker inte om detta samhälle där han befinner sig och andra tycker inte om hans ställning till det nya samhället. Han är en del av släkten men ingen vill riktigt förstå honom. Det sägs även: "[...] [I]ngen brydde sig om vad Bertil ansåg om någonting." (86).

Det är inte bara vänner och familjen som inte bryr sig så mycket om honom. Det är hela det svenska samhället som betraktar honom som överflödig:

Bertil hade blivit som ett tuggat tuggummi utspottat på en bit asfalt. Lite då och då råkade folk trampa på honom, fast oftast var han osedd. Men själv satt han fast där han var med all tid i världen att betrakta dom förbipasserande. (290).

Däremot får han uppleva tillhörighetskänslan mot slutet av romanen (och sitt liv). Amir ber nämligen Bertil att prata med Bahar och övertyga henne att ta av sig slöjan. Det gläder Bertil och visar honom att han ändå är nödvändig och viktig. Bahar tar av sig slöjan därför att hon själv är trött på den men Bertil och Amir tror att det var Bertil som kunde påverka Bahar. Bertil själv ser det så här:

Respekten för dom äldre var alltså inte spårlöst försvunnen. Där, framför Bertil, så nära att han kunde ta på det, fanns beviset på att han fortfarande var en röst att räkna med. Bertil kunde fortfarande påverka. Så visst var han nöjd. (292).

Det allt vill säga att Bertil är en gammal man som inte riktigt förstår det nya svenska samhället och längtar tillbaka till det förflutna drömland i hans minne. De flesta av hans vänner är bortgångna och han har inte något särskilt nära förhållande till sin familj. Däremot anstränger han sig mycket fört att tillhöra samhället. Han ringer till radioprogram, hälsar på sin vän, försöker övertyga både sin hemtjänst och sjuksköterska, osv. Han har tillhörighetsbehov som han vill tillfredsställa. Däremot lyckas han inte riktigt med det. Den enda positiva erfarenheten ifråga om tillhörighet är när han påverkar Bahar att ta av sig slöjan. Åtminstone tror han själv det. Det bevisar för honom att han är nödvändig och tillhör samhället på något sätt. Däremot skulle jag säga att Bertil ändå är utesluten därför att han har svårt att hitta någon som håller med honom eller visar särskilt intresse för honom, varken hans vän (han har inget annat val än att lyssna på Bertil därför att han inte orkar att byta samtalsämne), familj, hemtjänst eller de i radioprogrammet.

Andra aktiva karaktärer

I all korthet ska jag här ta upp ytterligare ett par karaktärer som kan ses som aktiva, dvs. att de anstränger sig för att tillhöra sin önskade grupp. Däremot ska jag inte analysera dem så djupt som dem ovanstående utan bara visar att det finns flera sådana karaktärer i romanen.

En av de aktiva karaktärerna är till exempel Mirza som vill tillhöra Shervins grupp. Han betar sig som en gangster och berättar historier om sitt liv för Shervin, Soroush och Cezar för att visa hur häftig han är och för att vinna deras förundran. Mirza söker efter ett förhållande med ömsesidig förståelse (se Baumeister och Leary 1995:500) och försöker att bete sig på ett sådant sätt som han tycker ska vinna de andras bifall (se DeWall et al 2011:988). Trots sina ansträngningar blir han utesluten från denna grupp.

En annan sådan karaktär är Bijans fru. Det har varit svårt för henne därför att hennes dotter dog i en brand och denna händelse påverkade hela familjen och huvudsakligen Bijan så mycket att hon inte kunde fortsätta att leva tillsammans med honom. Så skildes de och hon flyttade ihop med en annan man (247). Det betyder att Bijans fru är en av de människor som ser en skilsmässa som en positiv händelse därför att det behövs ett stödjande äktenskap för att tillfredsställa sitt tillhörighetsbehov (Baumeister och Leary 1995:513). Bijans fru söker aktivt efter en tillhörighetskänsla, som Bijan inte kunde ge henne, och hon lyckas med det.

Allt det ovanstående vill visa att det finns karaktärer som anstränger sig ganska mycket för att tillfredsställa sitt tillhörighetsbehov. Samtidigt är deras behov ganska olika och de agerar även olika för att tillhöra sin önskade grupp. Dock vill alla tillhöra något.

3.2. PASSIVA KARAKTÄRER

Utöver de aktiva karaktärerna finns det också karaktärer som inte anstränger sig men som också har otillfredsställda tillhörighetsbehov. Vi ska se närmare på dem i detta avsnitt.

Mandana

Mandana är Soroushs (en av Bahars lillebrors vänner) inte fullt sjuttioåriga mormor som har kommit till Sverige från Iran. Hon återförenas med sin dotter och sina barnbarn efter 14 år (256). Det betyder mycket för henne:

»Den här världen var inte nådig mot profeterna. För oss finns det ännu mindre nåd. Jag trodde aldrig jag skulle få se er igen. Vilken lycka att jag inte dog utan fick uppleva den här stunden. Må fienden som inte vill se oss lyckliga bli blind. Må Gud ge er långa liv. Jag är så glad över att vara vid liv och hos er. Mashallah, barnen har blivit stora! Må Gud aldrig ta såna här stunder ifrån oss.«
(257).

Det vill visa att 14 år utan att se sin familj har varit svårt för Mandana. De har pratat i telefon och hållit kontakt men det har inte varit så givande för Mandana eftersom man behöver frekventa kontakter med andra som bryr sig om en (Baumeister & Leary 1995:500). Hennes starka positiva känslor (mest förtjusning och glädje) i början vid sin ankomst till Sverige visar att hon är säker på att hon ska tillhöra familjen igen (om känslomässiga reaktioner se Baumeister & Leary 1995:508).

Däremot blir Mandana så småningom besviken på livet i Sverige. Hon har väntat för sig att barnbarnen visar lite mer uppmärksamhet mot henne men det gör dem inte. Hemma i Tehran² hade hon skapat sig en bild av barnbarnen som älskade och saknade sin mormor men bara inte hade tid att ringa henne så ofta (260). Mandana är inte beredd på att vara oväsentlig för sin familj. Hon själv ser sin ställning så här:

Egentligen var det nu tid för Mandana som familjens överhuvud att bli den centrala punkten kring vilken alla samlades. Det var nu alla hennes uppoffringar för barnen skulle ge resultat av form av uppskattning, tacksamhet och respekt. Men väl i Sverige insåg hon att Parvin och hennes barn hade levt större delen av sitt liv för sig själva, utan hennes hjälp. [...] Alltså fann hon sig nu sysslolös och överflödig i sin lägenhet på Nydala i Malmö, utan att förstå varför. (261).

Det vill säga att Mandanas hopp att tillhöra familjen inte blir verklighet. Hennes barn och barnbarn kan ta hand om sig själva så hon känner sig ensam och värdelös (om känslomässiga reaktioner se Baumeister och Leary 1995:508). Mandana lagar mat och städar, går på promenad med Soroush (som ser det som att gå ut med en hund) och tittar på TV (ofta reality-tv som gör henne förvånad över människor som pratar om sina förhållanden) med Parisa (261-264) men det är allt. Det finns inget som hon har förväntat sig. Dessutom skulle jag säga att hon inte anstränger sig så mycket för att tillhöra familjen eller samhället. DeWall et al (2011:990) har påpekat att människan skulle bete sig på ett sådant sätt som skulle vinna henne andras bifall. Enligt min mening borde Mandana försöka förändra sig för att komma närmare till sin familj men hon gör det inte. Hon lagar mat och städar men det gör hon mest därför att hon inte har något annat att göra. Hon är mer intresserad av att prata om iranska traditioner för barnbarnen än riktigt lyssna på vad de har säga. Jag skulle säga att Mandana är passiv och väntar på andra (barnbarnen) att visa henne uppmärksamhet. Hon blir utesluten även på grund av sina nästan obefintliga svenskkunskaper, dvs. att hon inte motsvarar det svenska samhällets krav om språket (se Kunc 1992). Hon tillhör varken sin familj eller samhället.

Mandana lever så här i åtta månader men så bestämmer hon sig för att åka tillbaka till Iran. Hennes släkt i Sverige har tröttnat ut henne (266). Enligt min mening betyder det att Mandana inte får samma respekt, omtanke och förståelse som hon själv ger till sin familj. Mandana vet att hennes familj i Iran ska bry sig om henne så mycket som hon behöver.

Allt det ovanstående vill säga att Mandana åker till Sverige för att tillhöra sin familj igen. Hon tror att hon är efterlängtnad och behövlig men så är det inte. Hennes barn och barnbarn har

² Ortnamnet skrivs på detta sätt i romanen.

tappat kontakt med henne och ser henne som en främling. Hon vänjer sig inte vid det svenska samhället. Mandana blir utesluten och bestämmer sig till sist att åka tillbaka till Iran för att vara med släkten och "en viss granngubbe" (267) som visar mer intresse och respekt för henne. Hon åker tillbaka eftersom hon vet att hon har sin tillhörighet där.

Rosa

Rosa är en chilenska som har flytt från militärkuppen under 1970-talet och har hamnat i Sverige. Det sägs så här om henne:

Rosa var född fattig och maktlös. Så hon hade försökt ändra på sin situation och det hela hade slutat med att hon fått fly. Var som helst var säkrare än *där* och med hjälp av Amnesty hamnade hon till slut i Sverige. Sånt är livet för dom fattiga, sa hon till sin son som ville att mamma skulle göra något mer än vattna sina blommor och titta på tv. Det är bara att finna sig i det och vänta, menade Rosa. Vänta på bättre dagar då hon skulle åka tillbaka. Och medan hon väntade växte barnen upp. Medan Rosa väntade gifte hennes man om sig. [...] (154).

Det vill visa att Rosa inte har någon vilja att bekanta sig med det svenska samhället och hitta nya förhållanden där. Hon har en dröm om att hon ska en dag resa tillbaka till Chile och det är därför hon inte vill ha något att göra med Sverige. Däremot kan man även tänka sig att Rosa har blivit sårad därför att hennes man har lämnat henne. På grund av detta är hon kanske rädd att skapa nya förhållanden – hon vill inte vara sårad igen. Det är det som Baumeister et al (2011:511) påpekade – människan har haft dåliga erfarenheter och det gör henne försiktig. När det gäller Rosa kan det även sägas att hon har förlorat ett viktigt förhållande för henne som inte kan bytas ut (se Baumeister och Leary 1995:520). Det kan också vara en anledning till varför hon förhåller sig passiv. Hon tror att förhållanden i Sverige inte ger henne så mycket. Hon längtar bara tillbaka till livet i Chile där hon hade tillhörighetskänslan.

När hon först kom till Sverige var hon aktiv. Hon var med i solidaritetsgrupper och var upptagen med politiska aktiviteter (157). Medan hon var med i sådana grupper och bara tänkte på att hon skulle åka tillbaka till Chile började hennes barn prata svenska och få svenska vänner (157). Till och med hennes gruppkamrater började ändra sig:

Folk började få upphållstillstånd, svenskundervisning, socialbidrag, jobb och värst av allt, trygghet. Allt sådant som kväver revolutionära tankar. En del började till och med formulera sig i presens. (157).

Här kan vi igen se berättarens ironi över en karaktär. Avsnittet vill visa att Rosa själv utesluter sig från samtiden medan hennes barn och vänner tvärtom förankrar sig i den. Jag skulle säga

att de andra chilienarna inte vill fortsätta umgås med Rosa just därför att hon inte vill vara med i nutiden. Hon stannar hemma, känner sig ensam och utesluten men samtidigt gör hon ingenting för att komma ut ur den här situationen. Anledningen till detta kan vara att hon inte motsvarar samhällets krav (se Kunc 1992), dvs. hon kan inte svenska och vill inte komma in i det svenska samhället. Dessutom utesluter hennes motvilja att komma in i det svenska samhället och viljan att åka tillbaka henne ännu mer.

Däremot förändras någonting när Rosas granne Moses börjar bjuda henne på "»saltfish« lite då och då" (155). "Som tack för den äckliga fisken bjöd Rosa i sin tur honom på kaffe lite då och då. För att få tiden att gå." (156) Det visar ganska tydligt att Rosa är en av de människor som behöver lite uppmuntran från andra. Den uteslutna människan vill gärna umgås när andra är vänliga mot henne (se Baumeister et al 2007:511). Rosa ser att Moses är vänlig mot henne och accepterar henne och det är därför hon kommer i kontakt med honom. Om Moses inte skulle ha initierat förhållandet skulle Rosa fortsatt på samma sätt. Hon är så van vid att vara "[e]n mamma i periferin. En mamita som hade förvandlat hela lägenheten till ett väntrum och som själv blivit en del av möblemanget." (230). Hon tänker att hon redan har levat sitt liv och inte har någon rätt att vara missnöjd.

Så småningom börjar Rosa och Moses komma närmare varandra. Rosas tillhörighetsbehov kommer ut i det här avsnittet:

Hon hade köpt en ny klänning. [...] Hon var fortfarande inte helt säker på om hon skulle ha den eller inte. Förmodligen inte. Den var kanske för mycket. Men fin var den. [...] Rosa kunde inte bestämma sig. Hon hängde tillbaka klänningen i garderoben och rodnade av bara tanken. Skulle hon verkligen? I hennes ålder? (229).

Det vill säga att Rosa vill ha ett förhållande med Moses men samtidigt är hon inte så säker på att hon borde ha det. Hon tror att hon är för gammal och kanske inte passande för Moses men hennes tillhörighetsbehov är kvar och det hjälper henne att agera. När hon har förstått att hon har en möjlighet att få ett förhållande med en annan människa börjar hon göra små saker (köper t.ex. en ny klänning och sminkar sig) för att komma närmare det här efterlängtrade förhållandet. Däremot skulle jag påpeka att hon inte gör så mycket och deras relation kan ses mer som en lycklig slump. De träffas hos Moses för att se en inspelad dokumentärfilm som påverkar Rosa så mycket att hon börjar gråta. Hon behöver en axel och Moses bjuder på den. "Och dom flesta av oss har ju sett på tv hur tårar och tröst kan leda till kramar och kyssar.

Barasådar. Utan att man märker övergången.“ (233) Efter detta möte träffas de flera gånger för att förstå vad som har hänt.

Det som oroad Rosa mest av allt var den oväntade lyckokänslan. Hur skulle hon dölja den? Hon stod helt maktlös inför sin ansiktes nya glöd. Den känslan gick inte ihop med den ångestkänsla Rosa var övertygad att hon borde känna. Hon kom av sig i sina böner när hon istället började tänka på något gulligt Moses hade gjort. Hur skulle hon kunna återgå till sitt tragiska liv som hon var mer van vid och hade bättre kontroll över? (234)

När det nu gäller Rosa skulle jag säga att hon har undertryckt sitt tillhörighetsbehov. Hon utesluter sig från sina gruppkamrater och det svenska samhället därför att hon lever i det förflutna och bara vill tillbaka till Chile. Hon har blivit lite äldre, hennes barn behöver henne inte längre och hon motsvarar inte samhällets krav. Hon blir passiv och ensam och gör ingenting för att komma ut ur den här situationen. Lyckligtvis träffar hon Moses som ger henne lite uppmärksamhet. Nu förstår Rosa hur mycket hon har längtat efter en tillhörighetskänsla och börjar förändra sig lite för att inte återgå till sitt gamla liv. Rosa och Moses blir ett par och Rosa får tillhöra något igen.

Bijan Bakhtiari

Bijan är Amirs barndomsvän som har en fru och tre barn. Egentligen ville han fly till Tyskland men kom till Sverige och hamnade i samma flyktingförläggning som Amir (243). Amir och Bijan har fortsatt att umgås med varandra och det verkar att Amir är den enda som Bijan litar på. “Men du är den ende vän jag har kvar, även om jag med all säkerhet kommer att fresta även dig till ett avståndstagande med mina bekymmer.“ (101) skriver Bijan i ett brev som han inte vågar skicka till Amir. Dessutom finns det i början även ett litet avstånd mellan de två (t.ex. har de ett telefonsamtal där Bijan låtsas som om han lever bättre än han egentligen gör) (144-145) och det tar lite tid innan Bijan börjar att prata om sitt verkliga tillstånd. Dock skulle jag säga att Amir är den enda riktiga vän som Bijan har.

Bijan är inte nöjd med livet i Sverige och skriver i det redan ovannämnda brevet:

Den här resan har gjort mig svag. Och denna svaghet har jag inte kunnat avslöja för slakten som vi lämnade bakom oss. Jag behöver få vara stark i deras ögon. Min släkt är de enda som fortfarande uppfattar min resa som lyckad. Det är där, hos dem, som illusionen lever kvar. Hoppet finns kvar där, långt ifrån slutmålet. [---]

Jag längtar hem, Amir. Denna eviga hemlängtan. Jag längtar till en tid då jag inte var medveten om vilka anklagande blickar skattebetalare kan utsätta folk för. Då jag inte under en och samma

vecka fick ta emot tre brev från olika företag som alla tackar mig för visat intresse. Ja, de kallar min vädjan för intresse. (102-104).

Det visar att Bijan har förlorat sin värdighet. Samhället har krav på honom som han inte motsvarar (se Kunc 1992), dvs. han ser annorlunda ut, har dåliga språkkunskaper och får ingen jobb. Samhället ser honom som en mindre värdig människa. Han är inte densamma människa som han har varit i Iran. Han kan inte ta hand om sig själv och sin familj och det påverkar honom mycket. Han är ledsen (om känslomässiga reaktioner se Baumeister och Leary 1995:508) och ser att han är utesluten från det svenska samhället. Samtidigt berättar han för sin släkt i Iran att livet i Sverige är bra. Det gör han just därför att han inte vill förlora sin värdighet i sin släkts ögon. Dessutom längtar han hem och vill vara med i ett sammanhang som han tillhör.

Bijans positiva berättelser om livet i Sverige har påverkat hans lillasyster Shirin som vill också flytta från Iran. Deras förhållande är mycket starkt:

Bijan älskade sin syster. Han hade fyra äldre bröder, men det var sin lillasyster han skulle kunna dö för. Han hade hjälpt henne stå emot föräldrarna många gånger när dom var små. Det var alltid han och Shirin mot resten av familjen. (216).

Shirin och hennes familj vill flytta till Tyskland men de blir fast i Turkiet och ingen hör någonting av dem. Så en dag får Bijan ett brev från sin syster där hon skriver att smugglaren har tagit deras pass och lämnat dem till sitt öde och hennes make har försvunnit. Hon själv har blivit prostituerad. (217)

Bijan anklagar sig själv för allt som har hänt med hans syster. Han tror att om han hade berättat om livet som det egentligen är utomlands skulle Shirin ha stannat i Iran. Shirin ber om pengar från Bijan för att lämna Turkiet och Bijan försöker att hjälpa henne men han får ingen kontakt med henne igen (218). Det sårar Bijan mycket därför att han har förlorat en av de viktigaste förhållandena som han har. "Bijan förlorade vikt, tro, familj och sig själv." (218).

Den andra händelsen som påverkar Bijan så mycket att han förlorar lusten att leva är hans dotter Mahtabs död. Han pratar om hennes död med Amir i ett telefonsamtal:

»Jag saknar henne, Amir. Det gör så ont i mig. Jag väntar fortfarande på att hon ska komma tillbaka. På något sätt. Så att jag ska kunna skydda henne. Det gick inte ens att se att det var hon. Så jag hoppas att allt bara ska ha varit... Jag låg och sov i min säng medan hon... medan hon brann upp. Om du förlorar en hand kanske smärtan försvinner efter ett tag. Det kanske slutar göra ont... men varje gång du ska lyfta något kommer du att sakna handen. Du blir påmind varje gång. Man

saknar handen mer och mer för varje dag som går. Man upptäcker fler tillfällen då handen behövs. Tiden kan inte göra någonting åt saknaden. Man vänjer sig aldrig. Jag har inte alls kunnat prata om det här förrän nu.« (215).

Det visar hur djupa känslor Bijan hade för sin dotter och hur svårt det är för honom att fortsätta leva utan henne. Han har tappat kanske det viktigaste förhållandet i sitt liv och han kan inte komma över det:

Han tyckte inte att hans egen familj förstod honom. Efter Mahtab hade allt fallit samman. Bijan hade tappat intresset för resten av familjen och när han började ta sig samman var det deras tur att skita i honom. [...] Dom långa samtalen till Amir blev snart det enda stabila och trygga i Bijans liv. (218).

Bijan kommer inte över det att han inte har kunnat rädda vare sig sin dotter eller sin syster. Dessa förhållanden kan ses som oersättliga för Bijan (se Baumeister & Leary 1995:520). Det vill säga att han älskar dem båda så djupt och har ett så starkt förhållande med dem båda att han tror att han aldrig vill komma över dessa förluster. Inte heller hans övriga familj kan ersätta dessa förhållanden för honom. Han förlorar kontakt med resten av sin familj och känner sig utesluten från allt. Bijans fru lämnar honom därför att han inte kunde fortsätta sitt liv. Skilsmässan är ännu ett fall som påverkar människan mycket (se Baumeister & Leary 1995:507). Bijan har trott att han har familjen och hustrun kvar som kan hjälpa honom (även om han inte delar sina känslor med dem) men en dag blir det för mycket för hans fru. Allt det påverkar Bijan så mycket att han begår självmord (243). Bijans fru förlåter honom aldrig att han jordfäste Mahtab i Iran och inte i Sverige. Bijan köper platsen bredvid till sig själv men Bijans fru ser till att han blir begravd i Sverige. Detta förklaras så här: "Han hade skilt henne från dottern, och nu skilde hon honom från henne." (248).

Allt det ovanstående visar att Bijan är en passiv karaktär. Han känner sig inte likvärdig med andra i Sverige därför att han har det svårt att försörja sig och sin familj. Istället för att lära sig språket och försöka komma in i samhället, längtar han bara hem till sin släkt som han tillhör på riktigt och fortsätter att kämpa för Iran. Däremot skulle jag påpeka att han är en ofullständig karaktär (se Reicher 2010:118) så kanske försöker han förändra sig men bilden av honom är omvänd: han fortsätter på samma sätt som alltid. Allt blir ännu värre när hans dotter Mahtab dör och han förlorar ett av de viktigaste förhållanden som han har. Han anklagar sig för sin dotters död och kan inte försonas med det. Dessutom blir hans älskade lillasyster prostituerad i Turkiet och Bijan kan inte hjälpa henne. Han anklagar sig ännu mer och tänker jämt bara på sin syster och sin dotter. Hans familj blir ännu mer främmande och det leder till

skilsmässan som helt utesluter Bijan. Den enda som verkar bry sig om Bijan är Amir men det här förhållandet är inte tillräckligt för Bijan. Han begår självmord därför att han anklagar sig för sin dotters död och systers tillstånd och inte känner sig värdig men också därför att han inte hör till någonting.

Andra passiva karaktärer

I all korthet ska jag här ta upp ytterligare några passiva karaktärer som har ett otillfredsställt tillhörighetsbehov men som inte anstränger sig för att tillfredsställa detta behov.

För det första finns Bahars och senare även hennes lillebrors historielärare Max. Hans uppväxt har inte varit enkel: hans föräldrar skilde sig och han var grovt mobbad på grund av både sin pappas och "sin egen påstått ärftliga sexuella läggning" (17). Det sägs även om honom att han flyttade mycket som barn (17). Det sägs att han har haft en flickvän (17) men vi får inte veta hur deras förhållande är nuförtiden. Det är viktigt för Max att hans elever ser honom som en människa som bryr sig (15). Dessvärre lyckas han inte: eleverna ser honom som en "velig och nördig" lärare (15). Han försöker agera på ett sådant sätt som skulle vinna honom andras bifall (se DeWall et al 2011:988). Enligt min mening tror han att om han lyckas med att vinna elevernas acceptans har han större möjligheter att tillhöra något. Om hans beteende vinner elevernas bifall ska samma beteende ge honom andras bifall i andra situationer och hans tillhörighetsbehov kan vara tillfredsställt. Samtidigt tänker han mycket mer än han agerar, t.ex. har han en idé hur han skulle sluta diskussionen som inte gäller dagens tema men han hinner inte att göra det i verkligheten (16). Hans passivitet är nästan som en strategi för att tillhöra något. Han är rädd att han ses som en arrogant och elak människa när han inte är snäll mot andra. När han inte lyckas med att vara snäll kan han bli utesluten igen som i barndomen. Samtidigt agerar han mer på sitt huvud än i verkligheten och det är därför han ändå känner sig utesluten. Han vill tillhöra något men är inte tillräckligt självsäker (se även Henriksson 2011:14) för att göra något för att få tillhörighetskänslan.

Sådana karaktärer som inte anstränger sig för att tillhöra något är även kunder/vänner på Amirs pizzeria. Där finns Ahmed (en libanes), Said (en iranier) och Sharif (en pakistanier). De alla tror att de inte längre tillhör vare sig samhället eller familjen. De diskuterar bara och tycker om det att de kan "beskriva sig själva som mönsterföräldrar som inte kunde förstå varför barnen betedde sig som dom gjorde." (210). Barnen respekterar dem inte och de är mycket beskymrade över deras framtid. Jag skulle vilja påpeka att vi får en ganska ensidig bild av dessa tre män men det kan sägas att de har problem med tillhörighet. Först och främst

tillhör de inte samhället därför att de inte motsvarar samhällets krav (se Kunc 1992). Det vill säga att alla de ser annorlunda ut, pratar inte så bra svenska och inte har prestigefylla jobb (Amir är pizzabagare, Sharif taxichaufför, det sägs ingenting om Ahmeds och Saids jobb). De känner sig uteslutna från samhället som inte förstår att de inte vill vara där. De har bara inget annat val. Dessutom har de även problem med tillhörigheten hemma därför att deras barn behöver dem inte. Amirs pizzeria har blivit som ett enda ställe där dessa män har en sorts tillhörighetskänsla. De alla längtar tillbaka till samhället där de har haft tillhörighetskänslan. Samtidigt gör de nästan ingenting för att tillhöra sina respektive familjer eller det svenska samhället.

Allt det ovanstående vill visa att även de passiva karaktärerna har problem med tillhörighetsbehovet men de väntar på att andra skulle tillfredsställa detta behov. Deras behov är också olika men de agerar inte för att tillhöra sin önskade grupp.

4. AVSLUTANDE DISKUSSION

Marjaneh Bakhtiaris roman *Kalla det vad fan du vill* har fått en stor uppmärksamhet på grund av en stor ironi och humor som författaren använder för att behandla invandratematiken i det svenska samhället men bakom den här humorn finns det ett lite större allvar, dvs. att de flesta av karaktärerna har problem med att tillhöra något. I den här uppsatsen har jag analyserat vilken förbindelse karaktärerna har med tillhörigheten, vad de vill tillhöra, hur de agerar för att tillhöra något och vad de gör när de inte lyckas att tillhöra något.

När det gäller anknytningen till tillhörigheten, har de flesta av karaktärerna ett otillfredsställt behov av tillhörighet. Det finns karaktärer som vill tillhöra familjen eller vänner, det förflutna eller har ett lite mer allmänt behov av tillhörighet. Några av karaktärerna har även behovet av att tillhöra flera grupper och några vet inte exakt vad de vill tillhöra utan de bara vill hitta något som de kan tillhöra.

I stort sett finns det två olika sätt hur karaktärerna reagerar på bristen på tillhörighet. För det första finns det aktiva karaktärer som själva vill tillfredsställa sitt behov och som anstränger sig ganska mycket för att tillhöra sin önskade grupp. För det andra finns det passiva karaktärer som vill att deras behov ska vara tillfredsställt men som nästan inte alls anstränger sig för att tillhöra något.

Däremot finns det – i motsats till en vanlig åsikt – i båda grupperna karaktärer som misslyckas att tillfredsställa sitt behov. Några av de aktiva karaktärerna anstränger sig mycket

men de förändrar inte sitt beteende eller vill tillhöra gruppen som inte passar för dem. Dessa kan vara orsaker till varför de inte lyckas att tillhöra något. Samtidigt finns ju Bertil som söker efter vilken grupp som helst som han kan tillhöra men misslyckas ändå. Kanske letar han på fel ställe. Ett lite mer väntat resultat av analysen är att de passiva karaktärerna inte lyckas att tillhöra något därför att de inte förändrar sitt beteende och väntar på att andra ska tillfredsställa deras behov. Samtidigt finns det såväl passiva som aktiva karaktärer som lyckas att tillhöra något. De aktiva karaktärer som lyckas gör någonting nytt. Det är lite svårare med passiva karaktärer som lyckas att tillhöra något. Det kan sägas att även de passiva karaktärerna till sist gör någonting för att få en tillhörighetskänsla (t.ex. återvänder Mandana till utgångsläget och Rosa reagerar lite på det som Moses gör) men det är inte någon riktig ansträngning. Kanske är romanens mening att människan ska hitta några som kan komma att bry sig om henne och sedan visa att hon också bryr sig om de andra för att få en tillhörighetskänsla. Däremot är karaktärerna mycket olika och deras problem ganska differentierade så det är svårt att dra några slutsatser här.

Trots att karaktärerna är olika upptäckte jag inte några skillnader mellan karaktärerna på grund av deras härkomst eller deras kön. Det vill säga att det finns karaktärer som lyckas och som inte lyckas att tillhöra något hos både invandrarkaraktärerna och de infödda svenska karaktärerna samt hos kvinnliga och manliga karaktärer. Enligt min mening vill det visa att karaktärerna är jämlika på grund av sitt största inre behov – tillhörighetsbehov. De flesta av karaktärerna har ett otillfredsställt tillhörighetsbehov men de visar detta behov på olika sätt och vill även tillfredsställa det på olika sätt. Romanen vill visa att karaktärerna borde behandlas som individer med sina olika egenskaper och erfarenheter som söker efter en tillhörighetskänsla. Kanske vill romanen påpeka att det är likadant med reella människor i det svenska samhället.

Det finns inte rum för att analysera alla karaktärer här men de karaktärer som jag har analyserat visar ganska tydligt att tillhörighetsproblem spelar en central roll i romanen och att de flesta av karaktärerna har en förbindelse med tillhörighetsproblematiken. Jag hoppas att denna tematik ska analyseras i vidare uppsatser.

RESÜMEE

TARTU ÜLIKOOL

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

Bakalaureusetöö: Kes kuulub kuhu? Kuuluvustundest ja sellega seonduvatest probleemidest Marjaneh Bakhtiari romaanis “Nimeta seda, kuidas tahad“ / Vem tillhör vad? Om tillhörighetsproblem i Marjaneh Bakhtiari roman *Kalla det vad fan du vill*

Autor: Elis Kaljuvee

Juhendaja: Esbjörn Nyström

Kevadsemester 2015

Marjaneh Bakhtiari romaan *Kalla det vad fan du vill* (“Nimeta seda, kuidas tahad“ – E.K.) ilmus 2005. aastal ja sai ühiskonnas kohe väga suurt tähelepanu, sest romaanis ironiseeritakse Rootsi ühiskonna ja ühiskonnas kinnistunud stereotüüpide üle. Kogu selle ironia varjus on peidus aga hoopis midagi sügavamalt – ajastule omane kuuluvustunde puudumine. Minu bakalaureusetöö hüpoteesiks ongi, et enamikul tegelastest on kuuluvusega probleeme, ning et kuuluvustundel on seetõttu romaanis keskne roll.

Selles bakalaureusetöös analüüsitakse, milline roll on kuuluvustundel romaanis, kuhu tegelased kuuluda tahavad, kuidas nad käituvad, et kuhugi kuuluda, ja kuidas nad reageerivad siis, kui neil ei õnnestu soovitud gruppi kuuluda.

Teoreetilises osas defineeritakse “tegelaste“ mõiste, antakse ülevaade sellest, kuidas tegelasi mõista (sh milline seos on tegelaste ja reaalseste inimeste vahel), ning selgitatakse, milline on inimeste vajadus kuuluvustunde järele ja kuidas kuuluvustunde puudumine inimest mõjutab.

Analüüsiosas jagatakse tegelased kahte suuremasse rühma: aktiivsed ja passiivsed tegelased. Aktiivsed tegelased pingutavad väga, et soovitud gruppi kuuluda, passiivsed tegelased aga ootavad pigem teistepoolset pingutust. Küll aga on nii aktiivsete kui ka passiivsete tegelaste seas nii neid, kellel õnnestub kuhugi kuuluda, kui ka neid, kellel see ei õnnestu. Mõlema grupi tegelaste hulgas on nii immigrante kui ka sünnipäraseid rootslasi.

Minu bakalaureusetööst selgub, et enamikul romaani tegelastest on tõepoolest vajadus kuuluvustunde järele. Osa tegelastest tahab kuuluda oma perekonda, osa Rootsi ühiskonda, osa minevikku ja osa ükskõik kuhu. Viimase grupi puhul püüavad tegelased lihtsalt leida kedagi, kes neist piisavalt palju hooliks. Romaanis on aga väga palju erinevaid tegelasi, nii et

on võimatu neid kõiki selles bakalaureusetöös analüüsida. Samas aga näitavad bakalaureusetöös käsitletud tegelased, et kuuluvustundel on romaanis keskne roll. Kindlasti ei ole minu tulemused lõplikud ja ma loodan, et see bakalaureusetöö annab aluse edasisteks uurimusteks.

LITTERATURFÖRTECKNING

1. Bakhtiari, M. (2012 [1:a utg. 2005]). *Kalla det vad fan du vill*. Stockholm: Ordfront.
2. Baumeister, R.F. & Leary, M.R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
<http://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles%20for%20class/baumeister%20and%20leary.pdf> [läst 2015-05-06]
3. Baumeister, R.F., Brewer, L.E., Tice, D.M., Twenge, J.M. (2007). Thwarting the Need to Belong: Understanding the Interpersonal and Inner Effects of Social Exclusion. *Social and Personality Psychology Compass*, 1, 506-520.
<http://www.laurenebrewer.com/uploads/3/8/6/6/3866345/baumeisteretal2007.pdf> [läst 2015-05-06]
4. DeWall, C.N., Deckman, T., Pond, R.S. jr, Bonser, I. (2011). Belongingness as a Core Personality Trait: How Social Exclusion Influences Social Functioning and Personality Expression. *Journal of Personality*, 76, 979-1012.
https://sweb.uky.edu/~rspo222/Research_files/jopDeWalleetal_2011.pdf [läst 2015-05-06]
5. Eder, J., Jannidis, F. & Schneider, R. (2010). Characters in Fictional Worlds. An Introduction. Eder, J. et al (ed.). *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 3-64.
6. Gerrig, R. J. (2010). A Moment-by-Moment Perspective on Readers' Experiences of Characters. Eder, J. et al (ed.). *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 357-376.
7. Granath, M. (2013). Kampen om Berättelsen. The Stuggle of Narratives. Lärarutbildningen, Malmö Högskola.
http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/15455/Kampen_om%20ber%C3%A4ttelsen_Granath.pdf?sequence=4&isAllowed=y [läst 2015-05-13]
8. Helgason, F. Þ. (2012). "Ey, dela me daj." En studie av invandrarsvenskan i verkligheten och litteraturen. Hugvísindadeild, Sænska , Háskóli Íslands.
<http://skemman.is/stream/get/1946/11644/28917/1/Invandrarsvenska.pdf> [läst 2015-05-13]
9. Henriksson, L. (2011). Att finna tonen. Om satir i Marjaneh Bakhtiaris roman *Kalla det vad fan du vill*. Självständigt arbete, avancerad nivå, litteraturvetenskap, Örebro universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:557901/FULLTEXT01.pdf> [läst 2015-05-13]

10. Hogan, P. C. (2010). Characters and Their Plots. Eder, J. et al (ed.). *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 134-154.
11. Huvaere, S. (2011). Mångkultur och kulturskillnader i Bakhtiaris romaner. Onderzoekstaak Zweedse Letterkunde, Universiteit Gent.
http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/617/RUG01-001786617_2012_0001_AC.pdf [läst 2015-05-13]
12. Johansson, E. (2005). "Vita tänder" på klingande skånska. *Svenska Dagbladet*, 24 april. http://www.svd.se/kultur/litteratur/vita-tander-pa-klingande-skanska_30786.svd [läst 2015-05-13]
13. KARAKTÄR. Svenska Akademiens Ordbok.
<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/show.phtml?filenr=1/115/144.html> [läst 2015-05-19]
14. Kunc, N. (1992). The Need to Belong: Rediscovering Maslow's Hierarchy of Needs.
<http://www.broadreachtraining.com/articles/arnaslow.htm> [läst 2015-05-13]
15. Margolin, U. (2010). From Predicates to People like Us. Kinds of Readerly Engagement with Literary Characters. Eder, J. et al (ed.). *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 400-415.
16. Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality. Second Edition*. New York: Harper & Row.
17. Reicher, M. E. (2010). The Ontology of Fictional Characters. Eder, J. et al (ed.). *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 111-133.
18. Walton, K.L. & Tanner, M. (1994). Morals in Fiction and Fictional Morality. *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, 68, 27-66.
http://hettingern.people.cofc.edu/Aesthetics_Fall_2010/Walton_Morals_in_Fiction_%26_Fictional_Morality.pdf [läst 2015-05-06]

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Elis Kaljuvee _____,

(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Kes kuulub kuhu? Kuuluvustundest ja sellega seonduvatest probleemidest Marjaneh Bakhtiari
romaanis "Nimeta seda, kuidas tahad" / Vem tillhör vad? Om tillhörighetsproblem i Marjaneh
Bakhtiaris roman *Kalla det vad fan du vill*,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Esbjörn Nyström _____,

(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Elis Kaljuvee

Tartus, **22.05.2015**